

ANKÉT

Quo vadis, nemzetiségi adatok?

Papp Z. Attila (PZA): A Kisebbségkutató Intézetben több beszélgetésben felmerült, hogy az elkövetkező népszámlálások majd az eddiektől eltérő módon zajlanak. Megszűnik az egyéni lekérdezés, a szükséges információkat adatbázisokból generálják. Ez nyilván azzal jár, hogy bizonyos, eddig akár évszázados távlatban is gyűjtött adatok, adatsorok megszakadnak, mert ezek csak egyéni bevallás alapján ismerhetők meg, regiszterekből nem. Hangsúlyozom, hogy nemcsak nemzetiségi adatokról van szó, hanem például a vallási hovatartozásról vagy az iskolai végzettségről is. De mivel többek között a nemzetiségi adatokat is érinti ez a nagy változás, az intézetünk profiljába is vág. Emiatt arra gondoltunk, hogy picit próbáljuk körüljárni, hogy egyáltalán mit lehet sejteni arról, hogy mi lesz, hogyan fog történni a nemzetiségi adatgyűjtés a továbbiakban Magyarországon, vagy lesz-e egyáltalán ilyen? Ugyanakkor a nemzetiségi adatgyűjtésnek jogszabályi kihatásai is vannak: így az is a kérdés, erről mit lehet gondolni, mondani. Esetleg, ha a beszélgetés úgy hozza, akkor arról is beszélhetünk, hogy más országokban hogyan oldják meg ezeket a kérdéseket? Úgy terveztük, hogy tartok egy rövid bevezetőt arról, hogy a népszámlálásokban a nemzetiségi adatok, főleg Magyarországon, eddig hogyan jelentek meg, néhány, fontosabb módszertani dolgot is kiemelve. De valójában a fő előadók a KSH munkatársai: **Kovács Marcell** és **Lajtai Mátyás**, akiknek ezúton is köszönöm, hogy elfogadták a felkérésünket. Kíváncsian várjuk, hogy ők, akik úgymond belülről látják vagy nagyon sok szempontból közel állnak az ilyen típusú adatfelvételekhez, mit gondolnak erről.

A két előadás után lesz egy kerekasztal-beszélgetésünk. A beszélgetés résztvevői:

Prof. Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet biztoshelyettes – Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

Erdélyi-Pfissterer Angelika igazgató – Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtár

Schubert Olívia elnökhelyettes – Magyarországi Németek Országos Önkormányzata

Dr. Szabó Orsolya kabinetvezető – Országos Szlovák Önkormányzat

Lásztity Péro igazgató – Szerb Intézet

Felvezetőmben néhány módszertani dolgot szeretnék kihangsúlyozni. Mint tudjuk, a nemzetiségi adatok mindig kényes információk. Tudjuk azt is, hogy az

ENSZ-nek és más nemzetközi szervezeteknek a censzusok előtt rendszeresen vannak ilyen-olyan módszertani ajánlásai. A nemzetiségi és a vallási adatok, az ún. non-core topic, tehát nem a kulcsfontosságú témák közé vagy a nem kötelező jellegű témakörökhöz tartoznak. Ez azt jelenti, hogy az egyes országok eldöntik, hogy hogyan mérik, vagy hogyan próbálják ezeket az adatokat gyűjteni. Ennek rengeteg következménye lehet. Többek között az is, hogy nemzetközileg is az ilyen típusú összehasonlítások sok módszertani akadályba ütköznenek, de a fő ok az szokott lenni, hogy ezek általában nem kötelező jellegű témakörök. Mivel nem kötelező, ez azt is jelenti, hogy általában az adathiány is jelentős lehet. Az ilyen típusú adatgyűjtéseket le lehet bonyolítani közvetett vagy közvetlen kérdésekkel. Magyarországi vagy Kárpát-medencei szempontból az a lényeges, hogy a nemzetiséget általában a nemzeti-ségi hovatartozásra és az anyanyelvre vonatkozó kérdéssel szokták mérni. Magyarországon 1870 után beszélhetünk modern népszámlálási gyakorlatról. Korábban is voltak ilyen-olyan etnikai adatgyűjtések, de 1870-től 10 évente volt népszámlálás, és azon belül vagy az anyanyelvre vagy a nemzetiségre vonatkozóan gyűjtöttek adatot. Az 1941. évi népszámlálásig gyakorlatilag az anyanyelv volt a nemzetiség „objektív” mérőszáma. Itt azért tettem idézőjelbe, mert az anyanyelv sem egy objektív kategória, ha jobban megvizsgálánk. 1941-től a bevalláson alapuló nemzetiséget is igyekeztek mérni. Egy nagyot ugorva, tudjuk, hogy 2001-ben meglehetősen részletesen próbálták mérni a nemzetiségi hovatartozást. De, mint kiderült, nem minden kérdés működött úgymond jól. Ez a részletes válaszlehetőség 2011-ben megszűnt, 2022-re leszűkült. A 2022-ben a nemzetiségi hovatartozást két kérdéssel mérték, és ezen kívül szintén az anyanyelvet is kérdezték. Külön vizsgálható, hogy miként működtek ezek a kérdések. Itt egy táblázatba összefoglaltam az adatokat, de nyilván nem fogom ezt ilyen részletesen elmondani.¹ Azt szeretném kihangsúlyozni, hogy a nemzetiséghez tartozó kérdésekre több mint egymillióan nem válaszoltak 2022-ben, és ez nyilván egy fontos információ lehet majd a későbbiekben. Láthatjuk még azt is, hogy az egyes nemzetiséghez tartozók száma hogyan alakult az elmúlt három népszámlálás során, de itt most nem az a célunk, hogy ezekre a részletekre rátérjünk.

Tehát röviden én azt gondolom, hogy ebben a kelet-közép-európai térségben a népszámlálás egyfajta állami eszköz az etnikai táj kezelésében. Sőt, nagyon gyakran a népszámlálás etnopolitikai eszköz is. Azt is tudjuk, hogy a nemzetiség egy nagyon képlékeny és nagyon kontextuális fogalom, nagyon gyakran nem egyszerű mérni. Ezek olyan fogalmak, hogy ezekről sok ember sok mindent ért. Most nem akarom ezt a dolgot részletezni, de Magyarországon például maga az a szó is, hogy „kisebbség”, hogyha a mindennapi használatot nézzük, nem azt értik alatta, amit mondjuk a tudomány nyelve ért alatta. Tehát ezek mind-mind nagyon képlékeny teszik ezt az egész adatgyűjtést.

¹ A vonatkozó táblázatot lásd jelen lapszámban közölt tanulmányban (28. oldal 2. táblázat)

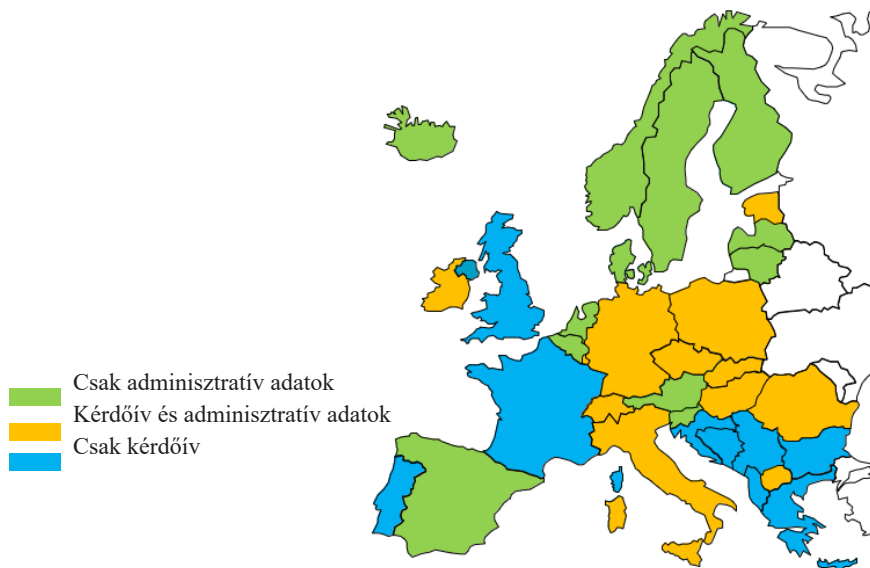
Amiért ma fontosnak tartottuk, hogy beszéljünk a nemzetiségi adatokról, az az, hogy a népszámlálásoknak van egy nemzetközi kontextusa, amely sok mindent jelent: módszertani vonatkozást is, meg tartalmi vonatkozásokat is. Egy nemzetközi trend, hogy az országok áttérnek a regiszteralapú adatok gyűjtésére. Tehát létező, ilyen-olyan adminisztratív, közigazgatási adatokból fog összeállni az, amit censznak hívunk, és ez már néhány országban, akár szomszédos országokban, is például Szlovéniában és Ausztriában már így van. Amiről itt mindenképpen szeretném, hogy majd a későbbiekben beszéljünk, az az, hogy az újfajta censznak milyen jogszabályi kihatásai lesznek; hogyan fog a nemzetiségi választásokra kihatni; vagy hogyan érinti akár a nemzetiségi oktatást is. Egyáltalán a nemzetiségi adatok, meg az etnikai adatkezelés mint olyan milyen irányba fog elmozdulni Magyarországon.

Köszönöm szépen. Átadnám a szót a KSH munkatársainak!

Köszöntök mindenkit! Kovács Marcell vagyok, a KSH Demográfiai statisztikai főosztályát vezetem, és már három népszámlálásban vettem részt, ilyen-olyan szerepkörben. Ezt a prezentációt Lajtai Mátyás osztályvezető kollegámmal állítottuk össze, vitaindítónak a beszélgetéshez, ami ezután következik. Attila már elég sok mindent elmondott arról, hogy milyen hosszú múltra tekint vissza Magyarországon a nemzetiségi adatok gyűjtése a népszámlálások során. Itt valóban 2001 volt egy fordulópont olyan értelemben, hogy akkor az anyanyelvre és a nemzetiséghez tartozásra vonatkozó kérdések kiegészültek a családi, baráti körben beszélt nyelvre vonatkozó kérdéssel. Illetve, 2001-ben, akkor egyszer volt egy kulturális kötődésre vonatkozó kérdés is, ami azonban a következő népszámlálások során már nem szerepelt. Az volt a cél, hogy a nemzetiséghez tartozást ne csak a legszorosabb kötődést tekintve, hanem tágabb körben is mérjük. A kulturális kötődés azonban a többi kérdéshez képest már nem bővítette számottevően a nemzetiségi csoportok létszámát. Ezután 2011-ben újdonság volt, hogy a többes identitás pontosabb mérése érdekében a nemzetiséghez tartozás két külön kérdésben került megkérdezésre. Ez korábban egy kérdés volt, amire két választ lehetett adni, de kutatók jelezték, hogy többen mondják meg a második nemzetiségüket akkor, ha erre külön kérdés vonatkozik. Ez elsősorban a roma közösséget érinti, akik hagyományosan magyar-nak és román-nak is jelölik magukat a népszámláláskor. A 2016-os mikrocenzus egy különösen nagy mintán végrehajtott vizsgálat volt. Ezt az adatgyűjtést az 1960-as évek óta rendszeresen végrehajtja a KSH a népszámlálások közötti félévekben, általában 2%-os mintán. A 2016-os egy 10%-os, nagy mintán került végrehajtásra, ami lehetőséget adott arra, hogy ott is részletesen kérdezzük a nemzetiségi kötődést, ugyanazokkal a kérdésekkel, mint a korábbi népszámlálás alkalmával. Ekkor vezette be a KSH a folyamatos lakossági adatgyűjtéseiben a nemzetiség kérdésését. Erre azért térek ki, hogy látható legyen minden forrás, amelyből rendelkezésre állnak a nemzetiségek létszámára vonatkozó adatok. A KSH Munkaerő-felmérése, illetve a Háztartási költségvetési felvétel is tartalmaz a nemzetiséghez tartozásra

vonatkozó kérdést, de a mintanagyságból adódóan ez csak a legnagyobb csoportok vizsgálatára alkalmas.

Itt kell megjegyeznem, hogy mindeközben a népszámlálás, mint történelmi hagyományokra visszatekintő nagy statisztikai adatgyűjtés egyre inkább veszít a jelentőségéből, mert egyre több forrásból állnak rendelkezésre jóval nagyobb gyakorisággal adatok, ha nem is a nemzetiségi adatokra gondolok itt. A népszámlálás drága és mindenkinek ki kell tölteni kérdőívet, az emberek pedig egyre kevésbé szeretik ezeket a kérdőíveket kitölteni. Ezért a fejlődésnek az iránya – és nemcsak a népszámlálás kapcsán, hanem általában a hivatalos statisztikai adatgyűjtéseket illetően – az áttérés a kérdőívekről más adatforrások statisztikai hasznosítására. Elsősorban az adminisztratív nyilvántartások, tehát a nagy közigazgatási adatbázisok felhasználása történik. Egyes országokban már évtizedek óta ez a gyakorlat. Más országokban, így Magyarországon is az utóbbi években indult el ebbe az irányba egy elég gyors fejlődés. [ld. 1. térkép)]

1. térkép. Európai népszámlálási módszerek 2021/2022-ben

A térképen a zöld színű országok azok, ahol a legutóbbi népszámláláskor már egyáltalán nem használtak kérdőíveket, csak nyilvántartási adatokból dolgoztak. 12 ilyen ország volt Európában. És további 12 országban már használtak adminisztratív adatokat a statisztikai hivatalok, de amellet még akár teljeskörű, akár mintás kérdőíves adatgyűjtés is volt. Ezek a sárgával jelölt országok. Magyarország is ebbe a körbe tartozik, és a KSH célja, hogy 2031-ben, a következő népszámlálás

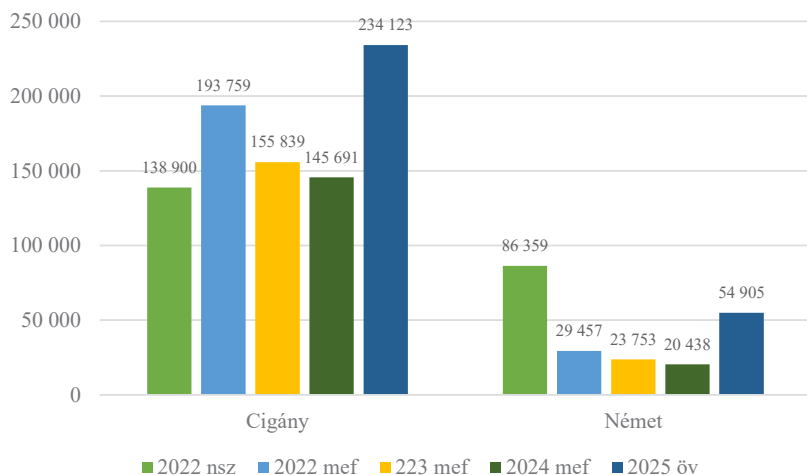
alkalmával már regiszteres alapon, tehát nyilvántartásokból valósuljon meg a népszámlálás. Olcsóbb lenne, nem terhelnének a lakosságot, és további előnye, hogy nem kell tíz évet várni az új adatokra, hiszen ami nyilvántartásokból rendelkezésre áll, az gyakrabban is előállítható.

Nagyon sok előnye van ennek az új típusú népszámlálásnak, de vannak kihívások is. Arra az adattartalomra van utalva a népszámláló, ami a közigazgatási adatbázisokban rendelkezésre áll. Ez sok esetben nem fedi le a teljes népességet, pl. az iskolai végzettségre vonatkozóan húsz éve vannak adatai az Oktatási Hivatalnak, de a korábbi iskolai végzettségekről ezek nem állnak rendelkezésre, és hiányoznak a külföldön szerzett iskolai végzettségek is. Még nagyobb kihívás azoknak az adatoknak a köre, amelyekről egyáltalán nincsen más forrásból adat. Ezért vagyunk itt, hiszen a nemzetiség is ilyen. De az ingázásra vagy a nyelvismeretre vonatkozó adatokat sem tudjuk jelen pillanatban nyilvántartásokból biztosítani. Ez az új helyzet tehát rugalmatlanságot jelent a korábbihoz képest, mert a kérdőíves adatgyűjtés lehetővé teszi azt, hogy ha jelentkezik egy új adatigény, és elbírja a kérdőív terjedelme, akkor azt meg lehet kérdezni. Ha adminisztratív nyilvántartásokból történik az adatgyűjtés, ahhoz hosszú évek előkészítése szükséges, nem lehet rögtönözni, ha hiányoznak a szükséges adatforrások. A statisztikai hivatalok oldaláról fennáll egy kiszolgáltatott helyzet az adatgazdákkal szemben. Előfordulhat, hogy változnak a közigazgatási eljárások, egyes adatokra már nincs szükség. Ha az adatforrást, a nyilvántartást nem vezetik tovább, akkor abból statisztikai adatok sem nyerhetők ki. Bizonyos korlátok talán feloldhatók azzal, ha nem kizárólag adminisztratív adatforrásokra támaszkodunk, hanem egy mintás adatfelvételt is végrehajtunk, ezt a gyakorlatot sok országban alkalmazzák. A mi esetünkben a nemzetiségi adatok kapcsán nagyon fontos az, hogy települési szinten álljanak rendelkezések az adatok. Ez egy mintás adatfelvétélből nem biztosítható, a kis létszámú nemzetiségekre vonatkozóan még az országos adatok is bizonytalanok lehetnek.

Az egy speciális helyzet Magyarországon, hogy a népszámlálási adatokhoz konkrét jogkövetkezmények kapcsolódnak. A nemzetiségi törvény a nyelvhasználatlaltal kapcsolatban, a nemzetiségi média vagy a nemzetiségi önkormányzati választások kiírása kapcsán népszámlálási eredményhez köt bizonyos jogosultságokat. A jelenlegi rendszerben az egy szigorú követelmény, hogy a jogszabályban szereplő adatok a népszámlálásból rendelkezésre álljanak.

A Munkaerő-felmérés a legnagyobb folyamatos lakossági adatfelvétel a KSH-ban, 36 ezer háztartás szerepel a mintában. Több országban kötelező, nálunk még nem, ezért 60%-os a megvalósulása, 20 ezer háztartás, tehát mintegy 45 ezer személy válaszol. Ugyanazt a nemzetiségre vonatkozó kérdést teszi fel a kérdőív, mint amit a népszámláláskor, annyi eltéréssel, hogy kiemeli a roma válaszlehetőséget. A kérdés úgy szól, hogy milyen nemzetiségekhez tartozik az illető: magyar, roma, egyéb. Az egyébbe tartozók második lépésben tudják megadni a nemzetiségüket. A népszámlálási kérdőív az összes hazai nemzetiséget kiemeli,

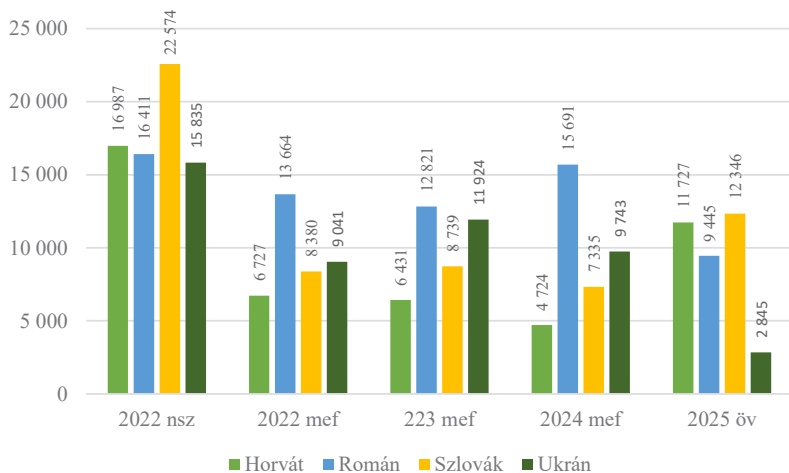
valamint a további legnagyobb csoportokat is, és az ettől különbözőket kell külön beírni.

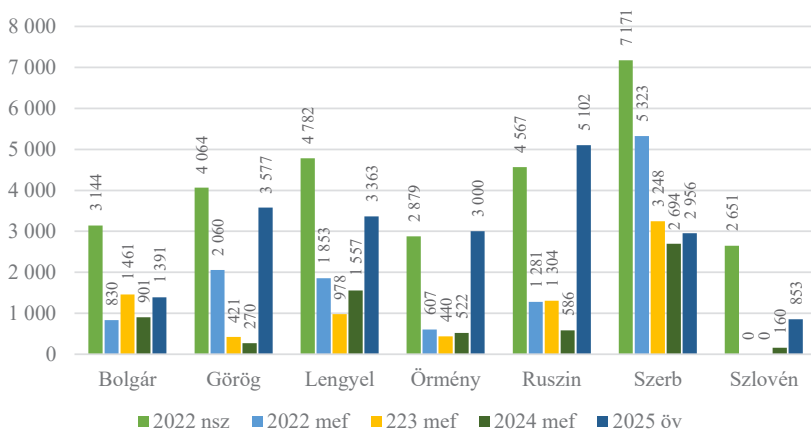
I. ábra. 18+ éves cigány (roma) és német nemzetiségi népesség a 2022. évi népszámlálás, a KSH Munkaerő-felmérése és a 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások adatai alapján

Az adatforrások különböző korcsoportokra vonatkozóan tartalmaznak adatokat, az összehasonlíthatóság érdekében a roma népességet mutató ábrán a felnőtt korú lakosság szerepel, ami mindegyikből rendelkezésre áll. (ld. 1. ábra) Az első oszlop, a sárga színű, a 2022-es népszámlálásnak a nemzetiségre vonatkozó két kérdése alapján mutatja a roma népesség nagyságát. A zöld oszlopok a munkaerő-felmérésnek 2022–23–24. évi eredményei, a barna pedig a nemzeti önkormányzati választáson a választásra regisztrálók száma. Látható, hogy jócskán eltérnek a létszámok. A nemzetiséghez tartozás nem egy olyan egyértelmű jellemzője az embernek, mint az életkora vagy a születési helye. Számos körülmény befolyásolja, hogy erre a kérdésre egy adott helyzetben mit válaszol az ember. Lehet látni, hogy a népszámlálás kevesebb romát mért, mint a Munkaerő-felmérés, de az is jócskán elmarad a nemzetiségi önkormányzati választásra regisztrálók számától. A németek esetében viszont a népszámlálási adat a legmagasabb. A romák kapcsán fontos megemlíteni, hogy 2022-es népszámlálás összesen 200 ezer körüli romát számlált meg, miközben az előző, 2011-ben még 300 ezres nagyságrendet mért. Az eltérést nem a kérdésre nem válaszolók számának emelkedése okozta, hanem az, hogy népszámláláskor a romák magyarnak mondták magukat. Jellemzően két nemzetiséget adnak meg, a magyart és a romát is jelölik, de 2022-ben sokan nem tüntették fel a magyar mellett a romát. Ha a kisebb létszámú nemzetiségi csoportokat nézzük,

lehet, hogy még látványosabb a differencia az adatok között. (ld. 2. és 3. ábra)
Látszik, hogy a Munkaerő-felmérés mintája kevés ezeknek a kis létszámú csoportoknak a pontos méréséhez, a KSH nem is közli ezeket az adatokat.

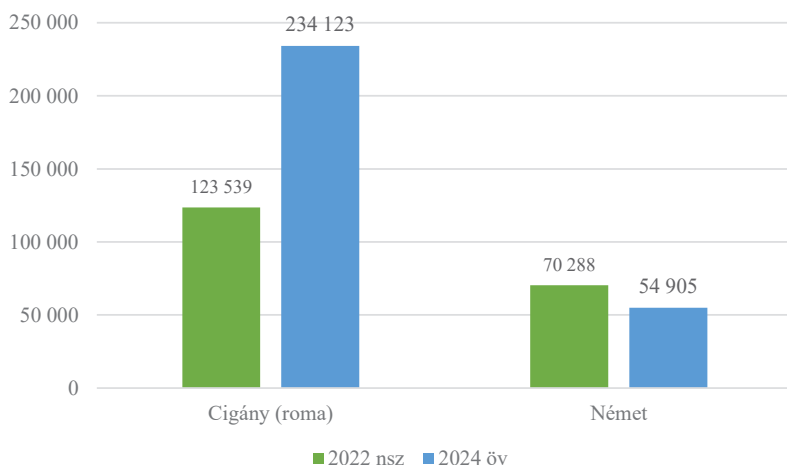

2. ábra. 18+ éves horvát, román, szlovák, ukrán nemzetiségi népesség a 2022. évi népszámlálás, a KSH Munkaerő-felmérése és a 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások adatai alapján

3. ábra. 18+ éves bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin, szerb, szlovén nemzetiségi népesség a 2022. évi népszámlálás, a KSH Munkaerő-felmérése és a 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választások adatai alapján

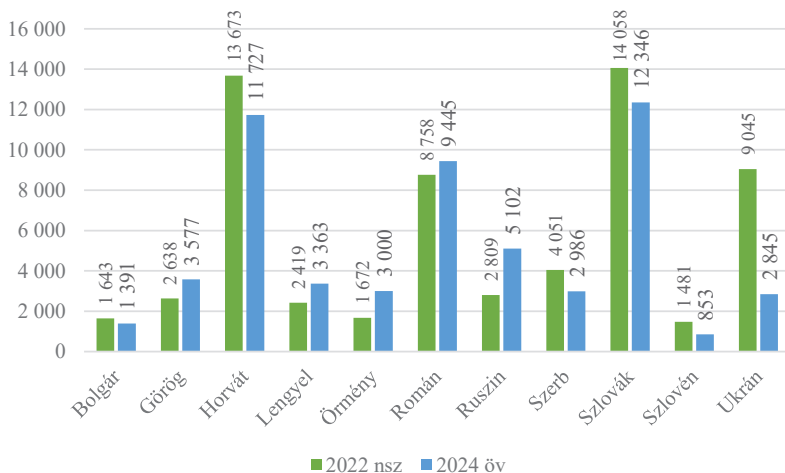
Meg kell jegyezni, hogy a népszámlálást nem lehet egy az egyben összehasonlítani a nemzetiségi önkormányzati választások adataival, hiszen a választásokon regisztrációra csak ott volt lehetőség, ahol a településen kiírták a választást. Ezért készítettünk egy olyan összehasonlítást is, ahol csak azokat a településeket vettük figyelembe a népszámlálásból, ahol volt nemzetiségi önkormányzati választás (ld. 4. és 5. ábra). Itt még látványosabb a különbség. Nagyon jól lehet látni, hogy amíg a romák számára a népszámlálásnál nem feltétlenül volt fontos annak a jelzése, hogy ők romák, az önkormányzati választás alkalmával jelentős számban regisztráltatták magukat. A németek körében ez kevésbé volt így. A németekre tehát még így is igaz, hogy a népszámlálás nagyobb számot mért a választási regisztrációnál. A kisebb létszámú csoportoknál változatos a kép. A szlovákok, a horvátok, valamint a szerbek és a szlovének körében a népszámlálási létszám így is magasabb a választási regisztrációnál, a többiek esetében viszont fordított a helyzet. Speciális persze az ukránok helyzete, ahol a népszámlálási létszám 1/3-a regisztrált az önkormányzati választáson, de ennek az a prózai oka, hogy sok ukrán menekült jelent meg a 2022-ben a népszámlálási adatokban, de nem magyar állampolgárokról van szó.

4. ábra. 18+ éves cigány (roma) és német nemzetiségi népesség a 2022. évi népszámlálás és a 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választás adatai alapján, azokon a településeken, ahol volt választás

Végül hadd mondjak néhány gondolatot a KSH terveiről. Ami egész biztos, erről már kormányhatározat is született, hogy a két népszámlálás között, 2027-ben ismét lesz mikrocenzus. A minta 3%-os lesz, tehát nem lesz olyan nagy, mint legutóbb 2016-ban a 10%, mert most nem kapcsolódnak hozzá speciális témákban

kiegészítő felvételek. Nemzetiségre, vallásra vonatkozó adatokat a 3%-os mintán nem fogunk kérdezni.

5. ábra. 18+ éves bolgár, görög, horvát, lengyel, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és ukrán nemzetiségi népesség a 2022. évi népszámlálás és a 2024. évi nemzetiségi önkormányzati választás adatai alapján, azokon a településeken, ahol volt választás

A következő népszámlálás azért még odébb van, 2031-ben fog rá sor kerülni, és itt fontos elmondanom, hogy új típusú népszámlálást tervez a KSH. Nyilván tartási adatokból fogunk népszámlálási eredményeket előállítani. Ez azt jelenti, hogy vannak olyan, korábban a népszámlálás során gyűjtött adatok, amelyeknek jelenleg még nem látjuk az adatforrását. Ilyenek a nemzetiségi adatok is, ezért nagyon örültünk Attila kezdeményezésének, mert mi is azt gondoljuk, hogy ezekről a kérdésekről mindenképpen beszélni kell. 2031 még úgy tűnik, hogy messze van, de jó előre kell erről közösen gondolkodni és kitalálni, hogy mi lehet a jövője a nemzetiségi statisztikáknak.

Köszönöm szépen a figyelmüket!

PZA: A legutolsó gondolathoz kapcsolódóan: ha jól értettem, akkor jelenleg még nem tudjuk hogyan lesz egyáltalán nemzetiségi adatgyűjtés. A KSH-ban mit tudtok arról, hogy milyen nemzetközi tapasztalatok vannak ilyen vonatkozásban?

KM: Az a szomorú tapasztalat, hogy azokban az országokban, ahol felhagytak a kérdőíves kérdezéssel, ott nincsenek népszámlálási nemzetiségi adatok. Szlovén példát mondok: ottani kollegákkal szóba került, hogy az adatok hiánya milyen problémát okozott az áttérés után. Azt mondták, hogy akkor a szlovéniai statisztikai

hivatal kiszámolta, mennyibe kerülne a nemzetiségi és a vallási adatok előállítás, tehát egy teljeskörű adatgyűjtés megszervezése. És nem volt erre finanszírozás.

PZA: Sok irányba mehetnénk! Kezdjük a jogi oldalát! Mit gondol Ön, hogy jogilag ezt hogy lehet egyensúlyba hozni? Vagy itt akkor egyáltalán mi lesz?

Prof. Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet (SZSE): Most igazából, ha bármit mondanék, az valószínűleg tenyérjósítás lenne!

PZA: Jó, akkor milyen forgatókönyvekről gondolkodhatunk?

SZSE: Amit mondani tudok ezzel kapcsolatban, az pusztán annyi, hogy hol van regiszteralapú, illetve hol van kérdőíves népszámlálás, vagy ezeknek a kombinációja. Most nem Magyarországról beszélve, hanem a Kisebbségi Keretegyezmény tagjaként látok több országot, többek között azokat, amiket Marcell kivetített. Mindig gondot jelent a nemzetiségi jogérvényesítésnek vagy érvényesülésnek a valódi értékelése az olyan országokban, ahol nincsenek konkrét számok. Maga a Keretegyezmény is elvárja, hogy legyenek adatok annak érdekében, hogy adatalapú szakpolitikát lehessen folytatni, ami a nemzetiségi jogok fejlesztését is lehetővé teszi, de ezek a legtöbb esetben hiányoznak, illetve bizonytalanok, sporadikusak. Főleg azokban az országokban van ez így, ahol nincs rákérdezés. De még ha van is kérdőíves felmérés, akkor sem biztos, hogy a nemzetiségre, a nemzetiségi hovatartozásra, az identitásra, illetve a nyelvhasználatra olyan módon kérdeznek rá, mint amit mi itt Magyarországon megszoktunk és úgy gondoljuk, hogy ezek a kérdések elég reprezentatív választ adnak a feltett kérdésekre. Úgyhogy nem annyira a jog oldaláról, mint inkább a gyakorlati oldalról tudom hozzátenni a kérdéshez a magam tapasztalatát vagy kiegészítését. Tehát a jognak nyilván az említett körülményekhez viszonyulnia kell, vagy hozzá kell nyúlni a nemzetiségi törvényhez, ami azért nem egyszerű, sőt, az Alaptörvényhez is. Ami egy nagyon mélyre ható változás lenne! Biztosan abba az irányba érdemes elmenni, hogy milyen alternatív megoldásokat lehet alkalmazni. Ebben az esetben azt gondolom – miközben nem nálam van a pénztár kulcsa –, hogy nem lehet szempont az, hogy egy-egy ilyen programnak a fejlesztése mennyibe kerül. Időközben ki lehet találni valamilyen ésszerű, az adatfelvétel, az adatrögzítés és az adatvédelem szempontjából is megfelelő jogi megoldást, különben megítélésem szerint borul a teljes nemzetiségi jogi önkormányzati struktúra. Tehát az a közbizalmi rendszer, amivel három évtizede a magyarországi nemzetiségek rendelkeznek. Arról is nem beszélve, hogy kifelé verjük a mellünket azzal, hogy nekünk milyen rendszerünk van! Már elnézést a szóhasználatért. Csak úgy az őszinteség jegyében.

PZA: Ugyanez a kérdés a nemzetiségek oldaláról! Hogyan viszonyulnak ehhez, hogyha ilyen akadályokba ütközik a nemzetiségi adatgyűjtés? Kiket fognak majd képviselni a képviselők?

Erdélyi-Pfisterer Angelika (EPA): Bízom benne, hogy továbbra is a saját közösségünket fogjuk képviselni! Függetlenül attól, hogy...

PZA: Csak a közösségről nem lesz információ!

EPA: ...milyen úton-módon gyűjtik be az információkat és az adatokat. Alapvetően azt gondolom, hogy egyrészt az, hogy volt a tízévenkénti népszámlálás és azt hogyan kezeljük, mennyire fogadjuk el azokat valós képnek, ez az egyik történet. A másik viszont az, hogy én azt látom, hogy a közösségünkben ez a népszámlálási rákérdezés egy nagyon jó, felrázó jelenség volt. A népszámlálásnak volt egy, az identitást erősítő, tudatosító jellege, és mi a 10 évvel ezelőttinél és most a legutóbbinál is nagyon komoly kampányt folytattunk. Nemcsak azért, hogy minél többen vallják és vállalják az identitásukat, hanem azért is, hogy maga a téma fókuszba kerüljön, és minél többen el is gondolkodjanak rajta! Azt gondolom, hogy ez az időszak egy nagyon intenzív időszak volt az egész közösségünk életében. Sokkal többet beszélgettünk magáról a nyelvhasználatról, az identitásról, az önkormányzati feladatokról, az iskolák helyzetéről. Ilyen szempontból azt gondolom, hogy ez nagy esemény volt. És ez el fog maradni a jövőben ebben a formában. Mi is ugyanazt látjuk, amit Marcell elmondott. Teljes a bizonytalanság nálunk is, csak az ombudsmanhelyettes asszonyhoz tudok kapcsolódni: fogalmunk nincs, hogy mi lesz a jövőben, és hogyan, miként tervezzük majd mi a jövőnket. Amikor kijöttek a népszámlálási adatok, akkor egyébként mi elindítottunk, illetve felkértük a Kisebbségkutató Intézet egyik kollégáját, hogy vizsgálja meg az adatokat, és végezzen több elemzést is. Egy ilyen elérhető a honlapunkon is. Mi ennek alapján próbálunk következtetéseket levonni, hogy milyen irányba halad a közösségünk, mik azok a fókuszpontok, amikre oda kell figyelniünk, tehát, hol kell jobban vagy több munkát befektetünk. De amit az elején is mondtam, hogy maguk az adatok azért soha nem számítanak szentírásnak, és mi próbáljuk azt is figyelembe venni, hogy a közösség mennyire aktív. Tehát nem annyira az adatokat méregetni, hanem azt nézzük meg, hogy egy településen hány nemzetiségi szervezet működik, azok mennyire aktívak. Egy adott intézményben, iskolában vagy óvodában a nemzetiségi nevelés-oktatás helyzete milyen. A pedagógusoknak a száma mekkora, egyáltalán hányan és mennyien vállalják ezt. Ezek mind jogilag nem számolható, de mégiscsak közvetett adatok, amikkel mi tudunk számolni. Nekem például egy nemzetiségi közösség meglétéről sokkal pontosabb képet ad, hogyha azt látom, hogy az adott településen egy civil szervezetben hányan vannak, azok milyen munkát végeznek. Mert ők ez alapján vállalják az identitásukat és nem a népszámlálási adatokon keresztül. Visszatérve a kérdésre: fogalmunk sincs még, hogy mi lesz. Azt meg kell nézni, hogy ez máshol milyen hatással volt, illetve milyen tanulságai voltak. Mindenképp időben el kell kezdeni beszélgetni a jövőbeni szabályozásról.

Itt az előttem szólók is utaltak már arra, hogy a nemzetiségi népszámlálási adatoknak jogi következményei is vannak a népcsoportokra nézve. Most nem tudjuk, hogy a következő népszámlálásnál miként fogják ezeket a számokat megállapítani, az az igazság, hogy szerintem mi sem tudunk olyan túl sok tippet adni ehhez, hogy miképpen lehetne a nemzetiségeket reálisan megszámlálni úgy, hogy az ne vezessen ahhoz, hogy valakit felülmérünk és valakit pedig alul. Mert ennek például

finanszírozási, az oktatási rendszerre kiható hatása van. Nagyon meg kell nézni, hogy honnan és milyen adatot tudunk ebbe a témakörbe bevonni!

Schubert Olívia (SO): Már a hölgyek elmondtak mindent előttem.

PZA: Biztos, hogy van még, amit mondani lehet!

Szabó Orsolya (SZO): A civil szférának az erősödése az egyik, ami nyilvánvaló út lehet. Ugyanakkor voltak a civilek, aztán a kisebbségi törvénnyel létrejöttek az önkormányzatok. Elsorvasztották a civil szférát. A civil szféra alulfinanszírozott, mármint ami még megvan belőle. Most visszajutunk ugyanoda, ahonnan elindultunk, kellenek a civil szervezetek, mert anélkül az önkormányzatok nem alakulhatnak meg. Az egyes településeken működő civil szervezetek tagsága alapján lehetne megbecsülni a közösségek nagyságát, de nyilvánvalóan ez sem adna tökéletes képet.

Nálunk, a németek esetében természetesen nagyon sokat számít, hogy mi azért több mint 70 átvett intézménnyel rendelkezünk. Tehát ez egy komoly intézményhálózat, ahol azért jó lenne látni, hogy hosszú távon ezeknek a fenntartása, finanszírozása hogyan fog alakulni. Egyáltalán tudjuk-e a közösségünket motiválni arra, hogy vállalkozzanak többet, és legyenek, tartsák meg azt, ami most van! Esetleg még vállallják fel újabb településeken is az intézmények átvételét.

PZA: Milyen intézményeket? Iskolákat?

SZO: Iskolákat, óvodákat. Van öt olyan iskolánk, ami az országos önkormányzat fenntartásában van, de ugye nagyon sok olyan nyelvoktató iskola van, ami KLIK-es. A magyarországi szlovákság egy része még mindig kistelepüléseken él, ahol az iskola a központ, ezek azonban a kis létszám miatt lassan megszűnnek. Tehát már az is kiesik, mint adatlehetőség, és persze nem is mindenki jár oda.

A másik az, hogyha az iskola megszűnik, a nyelvvesztés még inkább felgyorsul, mert a legtöbb családban nem feltétlen beszélnek a nemzetiségi nyelvet. Az iskolákban vagy a civil szervezeteknél van egyáltalán nemzetiségi nyelvhasználat. Hogyha nem kerül elég finanszírozás ezekre a helyekre, akkor az nagyon gyorsan elszorvad. Pláne a kisebb létszámú helyi nemzetiségi közösségek esetében.

PZA: A ti oldalatokról ez hogyan néz ki?

Lásztity Péro (LP): Úgy látom, hogy bármilyen, nemcsak a nemzetiségi érdekképviselőeknek vagy a politikai képviselőeknek, hanem bármilyen szakpolitikának, bármilyen tevékenységnek szüksége van a visszacsatolásra, azt pedig mérések útján lehet viszonylag megbízhatóan megkapni. Most az a kérdés, hogy a népszámlálás az egyfajta mérésnek mennyire megbízható és jó, de van sok minden másfajta specializált, nem teljeskörű stb. mérés is, amelyek lehet, hogy még precízebbek is. A népszámlálásnak az volt az előnye, hogy a nemzetiség szempontjából ingyenes mérés volt. Mikor egyéb mérések merülnek föl, akkor sokkal inkább megkérdezzük, hogy mi mennyibe kerül, ami a népszámláláskor nem merül fel. Ha a kisebbségi jogokat vagy a nemzetiségi jogokat biztosítani kell, akkor ennek feltétele az is, hogy legyen egy mérési rendszer, mert nem tudjuk, hogy hol tartunk

a jogok megvalósításában, érvényesülésében, a jogszabályok hatékonyságában abból a szempontból, hogy elősegítik-e a nemzeti közösségek fennmaradását vagy sem. Tehát mindenféleképpen szükség van mérésre! Az a kérdés, hogy szerintem a nemzetiségeknek és a szakértőknek abban kellene valamilyen egyezsége jutni, hogy ebben a helyzetbe mit cselekedjenek! A legelején nem voltam itt, úgyhogy nem tudom mennyire definitív döntés az, hogy semmilyen népszámlálás nem lesz, és hogy a nemzetiségekre vonatkozó kérdésfeltevés nem lesz. Akkor ez egy eldőlő kérdésnek tekinthető?

KM: Hát, igen.

LP: Érdemes-e valamit mondani ez irányban, hogy mi meg kérjük, hogy legyen ilyen?! Aztán, hogy ennek van-e súlya vagy nem, azt nem tudom, de megfogalmazható, mert ha nem fogalmazzuk meg, nem lesznek világos kérdések, és akkor nem lesznek világos álláspontok se, meg irányok sem.

PZA: Jelenleg úgy néz ki, hogy nem lesz.

LP: Én is értem, de meg kell fogalmazni az álláspontot ezzel kapcsolatban! Legfeljebb nem veszik figyelembe.

KM: Bocsánat, csak hogy pontos legyen! Egyelőre a 2031-es népszámlálás még KSH-s ügy és úgy látom, hogy itt is van egy érdekkör, de hogy így rajtunk kívül azért még úgy nem nagyon érdekel senkit. Tehát ahhoz még ez túl messze van. Úgyhogy egyelőre a KSH célja és terve az, hogy a következő népszámlálást már új alapokra helyezze.

LP: Ez befolyásolható, vagy nem?

KM: Inkább úgy mondanám, hogy ez a dolog még nincsen leütve. De a KSH-n belülről viszont abszolút azt látom, hogy ez egy nagyon határozott törekvés.

LP: Jó, hát nekünk is lehetnek határozott törekvéseink! De nyilvánvaló, hogy azért itt látszódik a trend, akkor kell B tervvel is rendelkezni! Szerintem arra kellene még inkább koncentrálni, hogy kidolgozzuk azokat a mérési eszközöket, módszereket elég részletesen, amivel az esetleg kieső népszámlálási mérés legalább a kulcsterületeken pótolható legyen! És ettől szinte függetlenül az a kérdés is fölmerül: mi legyen a jogszabállyal? Az, hogy néhány kulcsterület működése jogszabállyal a népszámláláshoz kötött, egy viszonylag friss dolog, azt hiszem 2010 óta van így. Korábban is volt élet, de nem azt mondom, hogy „az EU-n kívül is van élet”. De azon is el kell gondolkozni, hogy akkor a jogszabályt milyen irányba lehet úgy fejleszteni, hogy ne érje hátrány a nemzetiségeket. Most sajnos az a helyzet, hogyha befagyaszttjuk a mostani állapotokat, és arra mondok valamit, hogy ezeken a helyeken legyen nemzetiségi önkormányzati választás, ahol most is van: az a helyzet, hogy nagyon gyors a népességváltozás. Vidéken a kisebb településeken ott az eltűnés, az asszimiláció. A városokban a betelepülés, illetve a migráció is jelentős. Vannak már az itt élő nemzetiségekkel azonos nyelvi identitású, vagy közel azonos azonosság tudattal bíró betelepülők, akiknek ugyanúgy szükségük van az anyanyelvi oktatásra, vagy az anyanyelv oktatására vagy a kulturális

szolgáltatásokra. Az a lényeg, hogy gyorsan változnak ezek az adatok, és ha most valamilyen szinten befagyasztjuk az intézményességünket, akkor hogyan tudunk reagálni ezekre a gyors változásokra, ha nincs mondjuk tízévenkénti népszámlálás. Tíz év az már egy olyan idő, amikor már mérhető változások vannak ezen a területen. Én azt támogatnám, hogy valamilyen munkacsoportszerűen valami alakuljon, amelyik kidolgozza ezeket a javaslatokat! Egyrészt fogalmazzuk meg, hogy a népszámlálás kérdésében mit képviselünk! Mondjuk ki! Aztán valamilyen reakció lesz rá. Másrészt dolgozzunk a B terven! De ezek már inkább erősen szociológiai feladatok, mint egy hagyományos népszámlálás. Ezek az egyéb fölmérések. Azt, hogy ki minek vallja magát, arról mindenki tudja, hogy helyzetfüggő, meg időfüggő. Ez egy dinamikus kategória. Hogy mennyire használója valamilyen szolgáltatásnak, az se függ pontosan össze azzal, hogy minek vallotta magát. A mostani, választási kritériumokon túl ugyan láttuk itt a hivatalos nyelvhasználattal kapcsolatos kritériumot is a nemzetiségi törvényben. Nem tudom, hogy bárhol ezt alkalmazták volna, és az működőképes lenne a mostani megfogalmazásában a törvényben. Úgyhogy, az egyébként is rászorulna egy kis javításra! Nem tudom, mi a megoldás, ezzel nem foglalkoztam eddig.

PZA: Még senki sem foglalkozott.

LP: De az nyilvánvaló, hogy hamarosan késő lesz, tehát most kell cselekedni! És nagyon szépen köszönjük az intézetnek, hogy ezt a megbeszélést megszervezte, és ennek az eredménye szerintem egy munkacsoport létrehozása és mérőesz-köz-fejlesztési projekt kellene, hogy legyen.

SZSE: Abszolút rácsatlakozva és egyetértve azzal is, amit Péro mondott, még egy szempontot hozzátennék, hogy már most a nemzetiségi önkormányzatok által átvett és működtetett intézményeknek, oktatási intézményeknek stb. – a fenntarthatósága is kérdésessé válik akkor, hogyha nem lesznek referenciaszámok a 2031-es feltételezett, pusztán regiszteralapú, adminisztratív alapú népszámlálásnál. Tehát az intézményi finanszírozás is ettől függ, miközben a népszámlálás is finanszírozási kérdés. Azt gondolom, hogy az a hat év, ami még odáig van, az szinte semmi abból a szempontból, hogy ésszerűen végig kell gondolni. Mi van akkor, hogyha megnézzük, hogy más országokban hogyan zajlik, de nincs igazából tényleges összehasonlítási mintánk, merthogy sehol máshol nincs meg ez a szofisztikált közjogi struktúrába épített rendszer. Azt gondolom, hogy ez nemcsak a nemzetiségi közösségeknek lenne a dolga, és már „Uram bocsá’!”, de a KSH-nak is. Persze elsősorban nem a KSH-nak lenne a dolga ezt a kérdést komolyan és időhúzás nélkül, alaposan végiggondolni, mert ez egy belpolitikai és külpolitikai szempontból nagyon szenzitív kérdés már jelenleg is, és azzá válhat még inkább a következő időszakban. Nem értem, de tudomásul veszem, hogy KSH-n belül van egy olyan eltökéltség, hogy át akarnak térni az adminisztratív, a rendelkezésre álló különféle regiszterek segítségével történő adatgyűjtésre. Csakhogy éppen az említett magyar sajátosság, vagyis a három évtizede létező nemzetiségi közjogi struktúra borul

a népszámlálási adatok nélkül, elvi szinten is! Ez olyan kérdés, amit mindenképpen napirenden kell tartani, mégpedig késlekedés nélkül, és ha úgy tetszik, akkor ezért lobbizni kell mindenkinek, még a KSH-nak is! Hiszen még a KSH érdeke is az lehet, hogy tényleges számokkal rendelkezzenek a magyarországi lakosság kb. 10%-át adó népességről, amely számára a magyar jogalkotás és a magyar társadalom előállította ezt a sajátos rendszert. Bocsánat, de dolga van vele. Akkor is, hogyha éppen egy ilyen elvi döntést készülnek meghozni az adatgyűjtés módszerének átalakításáról. Értem, hogy a skandináv országok, vagy Spanyolország, Ausztria, Svájc adminisztratív alapon gyűjti lakosságáról az adatokat, de ez náluk más. Hiszen nem is működtetnek ilyen szofisztikált rendszert, mint Magyarország. Az a kérdés, hogy fölládozza-e ezt a rendszert az ország vagy nem? Azt gondolom, hogy ez elvi kérdés, ami az abszolút kiindulópont a történetben. Először ezeket az elvi kérdéseket kellene tisztázni, és utána kellene a jogi gyakorlatot tisztázni. De a statisztikai modernizációnak és a jognak nem lehet az a szerepe, hogy már létező, kialakított struktúrákat lebontson, hanem igazából az, hogy megtartsa őket, és főleg akkor, ha ilyen nagy sokaságot érint, mint amennyi a magyarországi nemzetiségi közösségek összessége.

LP: Úgy érzem, az megfogalmazható, hogy a nemzetiségi jogok érvényesülése szempontjából és a magyarországi nemzetiségek érdeke szempontjából egy ilyen átállás kedvezőtlen, így nem akarjuk, vagy káros, hátrányos. Ezért mi szeretnénk, ha nem így lenne! Ezt valószínűleg meg lehet fogalmazni már most. Ez látszik az eddigi tapasztalatok, meg egyszerű következtetések alapján.

KM: Én pedig csak arra szeretnék ráerősíteni, hogy itt tényleg nem a KSH-t kell meggyőzni erről! A KSH-nak ez az elmozdulása, amennyire én látom, kifejezetten azért van, mert itt egy húsz-harminc – 2031-ben nem tudni, hány – milliárdos költségű projekt egy népszámlálás, és nem látja a KSH biztosítottak azt, hogy egy következő alkalommal a kormányzat oldaláról ezt a finanszírozást erre az adatgyűjtésre a KSH meg tudná kapni.

LP: Nekünk vannak alternatív ötleteink, hogy honnét lehet erre pénzt szerezni.

KM: KSH oldaláról nézva mindegy, a forrás milyen irányból érkezik. Az számunkra közömbös.

PZA: Nem akarok nagyon populista lenni, de azt gondolom, hogy 10 év alatt 20–30 milliárdot ki lehet gazdálkodni!

LP: Így van.

PZA: Ennél rövidebb idő alatt is mennek másra nagyobb összegek, de ez másik téma! Ebben a képzeletbeli, majdani nyilatkozathoz egy másik szempontot is behoznék! Itt pont arról beszéltünk mind a ketten, hogy 1880 óta van ilyen típusú adatgyűjtés. Itt van egy, ha úgy tetszik, kulturális, történeti örökség és ezt nem szabadna ilyen drasztikusan megszakítani. Szerintem ez is egy komoly szempont kellene, hogy legyen! Tehát itt persze nem azt mondom, hogy rengeteg olyan kutató

van, aki nemzetiségi adatokkal bíbelődik, de azért mégis ezt a tudományos életet is befolyásolják az ilyen döntések.

Lajtai Mátyás (LM): Még azt is figyelembe kell venni, hogy a népszámlálás hogyan történik. A KSH-nak nemcsak az az egyetlen érve, hogy ez sokba kerül, és sokkal gyorsabb lenne, hogyha regiszterből lehetne elkészíteni, hanem ott van a változó válaszadói magatartás is. Egyre nehezebb az embereket rávenni a kitöltésre. A nemzetiségi adatoknál a törvény megengedi, hogy nem kell feltétlenül válaszolni. Azt gondoljuk, hogy a válaszadók, amikor válaszolnak, sem biztos, hogy „felmutatják” a teljes identitásukat. A romák esetében ez valószínűleg nagy arányban így van. Az adat minősége sem biztos, hogy minden nemzetiségnél hasonló, mert 13 nemzetiség van, és elég különböző karakterűek, ezért nagyon nehéz univerzális állítást kijelenteni, mert ami az egyiknél igaz, a másiknál ellenkezőképpen lehet. A népszámlálásnak igazából az a fő előnye bármi máshoz képest, hogy településszinten meg lehet mondani, hol mennyien vallották magukat egyik vagy másik nemzetiségi csoporthoz tartozónak, és ezt semmi más nem tudja megcsinálni. Amúgy lehet, hogy egy mintás felvételtől jobb számokat is ki lehet hozni, vagy arányosabb számokat, mert a nem válaszolás máshogy hat a nemzetiségi kérdésnél, mint más témáknál. A népszámlálás fő pedig szempontja pedig nem a nemzetiségi kérdés, hanem a teljeskörűség. Igazából a nem válaszolásnak egy része nem abból következik, hogy a nemzetiségi kérdést nem válaszolták meg, hanem az egész kérdőívet nem hajlandóak kitölteni. A nem kötelező adatoknál a KSH az adminisztratív adatokból ezeket amennyire tudta, bepótolta, mert teljeskörűsíteni kell. A nemzetiségi adatokat pedig nem kötelező kitölteni, és nem kell teljeskörűsíteni, és ez torzulásokat okoz. Valójában azon is érdemes volna gondolkodni, hogy nem is a népszámlálás keretében lehetne csinálni egy csak erre vonatkozó felmérést, bár igazából az is egy népszámlálássá válna nagyon gyorsan. Mert három-négy kérdést még hozzáteszünk, és már nem is lenne sokkal rövidebb, mint egy népszámlálás. Valójában az önkormányzati választásnál is régen az volt, hogy ki az, aki valamilyen nemzetiségi listára föl akar iratkozni. Csak ott volt egy direkt kapcsolat a népszámlálási adatok és az önkormányzat megalakításának lehetősége között. A népszámlálásnál valószínűleg a kitöltők nagy része nem tudja, ha nem szólnak neki, hogy ennek van egy ilyen jelentősége is. Gondolom, ez volt a jogalkotónak a célja, hogy a kettőt így egy kicsit elmozgassa egymástól.

SO: Bocsánat! Az utolsóira reagálva: Mi ezeket direkt kihangsúlyoztuk minden kampányban. Ha népszámlálás van, és ő megvallja a hovatartozását, akkor azzal mihez járul hozzá, annak milyen következményei vannak az önkormányzati választásokra, az oktatásra stb. Ezeket mi mindig nagyon hangsúlyosan elmondtuk, és próbáltuk a figyelmet erre felhívni. De egyébként igen, mi is látjuk, hogy azért nem a teljes közösséget sikerül elérni a hívószavakkal.

(A közönségből): Az adminisztratív nyilvántartások, amiket használni szeretnének a '31-es népszámlálásnál, mennyire megbízhatóak, teljeskörűek?

KM: Már dolgozunk ezen. Az előző népszámlálás feldolgozása során is 18 nagy közigazgatási adatbázist használtunk. Ezekből van, ami teljeskörű, nyilvánvalóan ezek közigazgatási célra lettek létrehozva. Hogy mi statisztikai célra használjuk az ezekben lévő információkat, az nem feltétlenül magától értetődő, ezért egy csomó egyeztetésre és adattisztításra van szükség. Talán nem ide tartozik, de a legnagyobb kihívás, amivel szembesülünk, az az, hogy túlságosan is sok rekord van ezekben az adatbázisokban. Olyanoknak a rekordjait is tartalmazzák, akik nem élnek Magyarországon, és ezt nagyon nehéz nyomon követni a statisztikának. Nemcsak Magyarországon, hanem mindenhol. Ez egy nagyon komoly kihívás.

LP: Akkor ez vetekszik a nemzetiségi adatok megbízhatatlanságával, nem? És akkor nem értem a szembeállítását.

SZSE: Nyilván most döntési helyzet van. Lehetséges, hogy valóban A, B vagy akár C verziót is ki kell alakítani, több szakmának együtt kell gondolkodnia! Én például azt nem tartanám egy rossz iránynak – a megvalósíthatóság egyelőre maradjon a levegőben –, hogy a hazai nemzetiségi közösségeink szempontjából nemcsak arra lennének kíváncsiak úgy általában, hogy minek vallják magukat, mert az egy érzelmi kérdés, hanem hogy miben áll a kulturális aktivitásuk. Mi az az egyéb olyan sajátosság, ami jobban mérhető, és nemcsak a nemzetiségi önkormányzatok esetében, hanem a civil szervezetekkel együtt is, akik nemzetiségi érdek vagy érték mentén szervezik magukat és működnek. Ezzel egy realisabb képet kaphatnánk a ténylegesen működő nemzetiségi közösségekről. Fogalmam nincs, hogy ezt számokkal, illetve milyen módszerekkel lehet megcsinálni anélkül, hogy ez bármilyen fajta diszkriminatív vagy kirekesztő, megfélemlítő helyzetet teremtené. Felmerült bennem az, hogy egy ilyen vizsgálatot nem lehetne-e a már a többször említett munkaerőfelvétel mintájára elvégezni. Ezzel is lehetne közösség meg- és összetartó erőt generálni, hogy igen is, odafigyel rá az állam, merthogy lám, megszervezi azt, hogy tudjuk, mi újság van, a különféle finanszírozási forrásokat is könnyebben lehetne allokálni ezekhez a tevékenységekhez. Tehát nyilván akkor ez azt jelenti, hogy megint csak az egész lakosságot kellene megkérdezni. Abban gondolkodva, hogy vajon milyen lehetséges megoldások vannak, érdemes két irányból közelíteni: egyrésztől fölmérni, hogy melyek azok az információk, amelyek még szükségesek ahhoz, hogy tényleg hatékonyan lehessen az egész nemzetiségi jogi konstrukciónak az adottságait és lehetőségeit kihasználni. Mi az, amiről többet kellene tudni? Nem a KSH-ban gondolkodva, hanem a közösségekben. A másik irányból meg azt lehetne megnézni, hogy a létező, a jelenleg hatályos jogszabályok, kezdve az Alaptörvénytől egészen a nemzetiségi törvényen át, a horizontális szakpolitikákhoz kapcsolódó törvényekig hol kellene beavatkozni és azt mondani, hogy OK, van A, B, C megoldási lehetőség annak érdekében, hogy az kiszolgálja a nemzetiségi törvényt, és hogy koherens legyen. Ez valóban jogi munka. Tehát el lehet ebből az irányból is kezdeni gondolkodni és a másik irányból meg fölmérni, hogy mi az az információ, ami a megvalósításhoz ténylegesen még szükséges. Ha ez a kettő

találkozik egymással, akkor tartunk ott, hogy valószínűleg a KSH érteni fogja azokat a pontokat, amikre programot is tudnak készíteni. Ezután jön a pénzügyi része amivel én nem szeretnék most foglalkozni. Mert ahhoz végképp nem értek.

Még egy dolog, amiről eddig nem beszéltünk: szerintem a különböző nemzetiségi közösségek számára is fontos azt tudni, hogy milyen demográfiai összetételű a népcsoportja. Előregedő-e? Nagyon sok fiatal van? Ez az oktatás fejlesztése szempontjából is fontos: mire lehet számítani az elkövetkezendő tíz évben? Itt nagyon-nagyon sok olyan fontos adat veszne el, ami nekünk létszükséglet, hogy lássuk, hogy merre kéne tovább haladni.

KM: Azt láttam a népszámlálások előtti intenzív egyeztetések során, hogy a nemzetiségi vezetők a saját közösségüket nagyon pontosan ismerik. Egy kisebb, koncentráltabban élő csoport esetében ez egyszerűbb, mint mondjuk egy nagyobb létszámú és ráadásul eléggé elszórtan élő csoportnál. De úgy gondolom, hogy rengeteg olyan ismeret van a közösségen belül, amit a KSH nem tud, mert az csak a kérdőíven szereplő információkat ismerheti. Valahogy be kellene vonni arról az oldalról is azokat az ismereteket, amiket fel lehet használni a jövőben. Ez persze ahány csoport, annyiféle információ, meg eltérő módon gyűjtött információ. Egyáltalán a statisztika egységességet nem egyszerű biztosítani, de ilyen irányba biztos el kell indulni.

PZA: Valaki a jelenlévők közül szeretne erre reagálni?

LM: Szerintem még egy munkaerőfelvétel méretű minta esetében is a nagyon kicsi létszámú és speciális elhelyezkedésű nemzetiségeket, gondoljunk a szlovénekre, eléggé nehéz egy helyen megtalálni, és ha épp az adott településre nem megy senki, akkor utána nagyon kicsi eséllyel fogja megtalálni a többieket. A népszámlálás ahhoz kell, hogy az összes faluban meg tudjuk mondani, hogy ott milyen nemzetiségűek és hányan élnek. Azok a roma kutatások, amelyek a legközelebb állhatnak a valósághoz, nem hivatalos statisztikai adatgyűjtésekből vannak, hanem kifejezetten a romák számát felmérő módszerekkel készültek. Ezekbe be lehet az önkormányzatokat is vonni, a 2010-es években a Debreceni Egyetem is végzett ilyen vizsgálatokat, amikor az önkormányzatokkal becsülték fel a romák számát az egyes településeken. De ezek nem bonyolíthatók le egy országos statisztikai adatgyűjtés keretében. Ugyanakkor az is előjön, hogy a különböző nemzetiségeknek valószínűleg különböző igényeik vannak, mert a helyzetük annyiban eltérő, hogy ami az egyik esetben célravezető, az a másik esetben teljes kudarchoz vezet, mert nagyon fals eredményeket mutatna. Ebből a szempontból jól jött a népszámlálás, mert az elvileg mindenkire ugyanúgy vonatkozik.

LP: Csak ennek akkor külön árazása lesz.

LM: Igen, lehet, hogy a sok kicsi az kiteszi majd egy népszámlálás árát.

LP: Az nem annyira kicsi, sok részletből állhat össze.

LM: Jó, de viszont lehet, hogy annak jobb eredményei lesznek!

LP: Az biztos!

KM: Ez külföldön is egy létező gyakorlat. Tehát kiegészíteni mintás felvétellel.

LP: Meg a földrajzi eloszlás.

KM: Igen, az van, hogy ha egy kis mintás felvétellel egészítjük ki, abból nem biztos, hogy ugyanolyan megbízhatóságú eredményeket kapunk. Mondjuk, egy 10%-os azért az már elég masszív. Tehát, arról azt gondolom, hogy az már használható lenne. De hát az meg már egy kis népszámlálás.

PZA: És ez a mikrocenzus, a 3%-os minta ez eldöntetett?

KM: A KSH-ban zajlik erről a gondolkodás, úgyhogy amíg nincsen jogszabály, ami felsorolja a gyűjtött adatköröket, addig igazából még ez is rugalmas. A 10%-os teljesen rendhagyó volt, mert egyébként 1-2%-os volt korábban. Most azért 3%-os, mert egyre több a nem együttműködő háztartás meg adatszolgáltató. Úgyhogy ahhoz, hogy mondjuk annyi adat legyen, mint korábban egy 2%-os mintából, most már muszáj a 3%-ot megcélozni.

LP: Szerintem a nemzetiségek részéről meg lehet fogalmazni, hogy mik azok az adatok, ami őket érdekelheti, amelyek nagyon fontosak valamilyen szempontból. Egy ilyen kérdéssort össze lehet állítani és az már orientál, hogy mire van szükség. Akkor azt milyen módon lehet elérni, hogy ahhoz az információhoz hozzájussunk? Csak népszámlálás útján vagy másképp is? Valahonnét el kell indulni!

KM: Ezeket nagyon jó számbavenni. Amire a nemzetiségeknek szüksége van, az nyilván egy óriási adatfelvétel, ami rettenetesen részletes stb., hogy megismerjék a saját közösségeiket, vagy ahhoz kell, hogy a közösségükről még pontosabb képet kapjanak. A probléma az, hogy ezekre az adatokra, amit a KSH a népszámlálást követően nyújt, igazából nem feltétlenül a nemzetiségeknek van szükségük, hanem az államnak, hiszen a szabályozást ő alakítja ki.

(A közönségből): Hivatalos adat. Az, hogy én bemondok valamit, az nem hivatalos adat.

(A közönségből): A nemzetiségeknek erre nincs szüksége, mert hogyha jól működő civil szervezetei vannak, és nemzetiségi önkormányzat is csak ezeken a civil szervezeteken alapul helyi szinten, akkor a nemzetiségeknek nem kellenek adatok, ez az államnak kell. A 25-ről 20%-ra való nemzetiségi népességarány küszöb után létesítendő önkormányzati szabályozást is az állam hozta. Az iskolafenntartás esetében is az államnak van szüksége az adatokra, hogy például ne hozzanak létre hat helyen is ruszin népismeretet tanító iskolát, miközben azokon a helyen valójában románok élnek. Mindez nem fordulhatott volna elő, ha a törvényben megkövetelt adatok alapján írják ki a nemzetiségi önkormányzati választásokat. Tehát nem a nemzetiségeknek van erre (most csúnyát mondok) a nagyon gyér adatfelvétellel szüksége, hanem az államnak. Ezért az államnak kell megfizetni ezt az összeget, hogyha ez alapján kívánja az önkormányzati rendszert a továbbiakban fenntartani.

LP: Tehát ha jól értettem: a nemzetiségeknek erre a népszámlálási adatra azért van szüksége, mert ez befolyásolja azt, hogy az állam hogyan viszonyul hozzájuk.

LM: A nemzetiségek, amennyire visszaemlékszem, nem kérték, hogy a népszámlálás alapján legyen az önkormányzati választási kiírás, mert ők teljesen jól megvoltak. Az volt az indokolás, hogy az etnobizniszt kell visszaszorítani. Az objektív népszámlálási adatok tíz évig nagyon jól mutatják, hogy egy nagyobb településen vagy egy budapesti kerületben olyan mértékű változások történnek a lakosság összetételében, hogy lehet, hogy már nem is élnek ott a nemzetiségileg érintett emberek, vagy akár dupla annyian is élhetnek. Akkor a tíz évvel azelőtti adatok alapján lesz vagy nem lesz önkormányzati választás?

KM: Igen, a népszámlálás és az önkormányzati választás időbeli szétválasztása azért fontos, hogy legyen egy objektív kritérium az önkormányzati választásokhoz, ezzel csökkentve az etnobiznisz lehetőségét. Nemcsak a németek, de más nemzetiségi aktivisták a népszámlálásnál próbálták rávenni a közösségüket arra, hogy válaszoljanak, mert ez nagyon fontos az önkormányzatiság szempontjából, hiszen ezzel teremthetik meg a választás lehetőségét. Ha jól sikerült az a mozgósítás, a kisebb közösségeket jobban lehet mozgósítani. Jobban, mint egy nagyot!

(A közösségből): Meg attól függ, hogy mikor kell „elkövetni” az etnobizniszt, a népszámláláskor vagy a választásokkor.

LP: Ennél jobb javaslatom van: folyamatosan.

LM: Csak akkor meg nem sikerül. Tehát, voltak, akik reklamáltak, hogy eddig 40-en voltak, most 12-en vannak, csináljunk valamit! Én ebből a beszélgetésből azt viszem magammal, hogy egyrészt most időszerű elkezdenünk gondolkodni a saját közösségünkben a teendőkről. A másik, hogy miután nem vagyunk szakértői a témának, mindenképpen kell keresnünk hozzá megfelelő szakértőket. Akár a KSH oldaláról, akár jogi oldalról. Azt gondolom, hogy az állam felelőssége is itt van abban, hogy mennyire veszi komolyan a nemzetiségpolitikát és a nemzetiségeknek a megtartását. Ha lesz majd együttműködés, a MNÖSZ-ön belül is többek között, illetve elindul erről a témáról az állam és nemzetiségek közötti párbeszéd, akkor remélhetőleg ki fog alakulni egy olyan rendszer, ami a további munkát megalapozza. Nekem ez a konklúzióm most ebből a beszélgetésből.

PZA: Ahogy mondani szokták, ez egy egész jó zárás. Én azért még megragadom az alkalmat, és persze elismerve, hogy a nemzetiségi adatok rendkívül fontosak, de ugyanakkor, hogy egy picit megértjük a KSH-n belüli gondolkodást, vagy nem tudom, ott-e, hogy ez a másik téma, amit említettél, az iskolai végzettség, az oktatási adatok, hogy azzal kapcsolatosan milyen mozgások, belső szándékok vannak? Ott hogyan lesz aktualizált vagy megbízható adat?

KM: Csak nagyon röviden, mert nem biztos, hogy rajtad kívül másokat érdekel. Ez egy kihívás. Ezt azért is mondtam, mert ez pont egy olyan dolog, amit most jelenleg nem látunk, nyilván pótolni kell majd a hiányzó adatokat, de hogy mondjuk egy külföldön szerzett iskolai végzettséget milyen megbízhatósággal lehet például valakinek a foglalkozása alapján pótolni, az kérdés. Nyilván vannak

foglalkozások, ami alapján egy fogorvosnak mondjuk meg lehet tippelni az iskolai végzettségét, van, akinek meg nem.

PZA: Igen. Csak akkor itt is hogy lesz?

KM: Azért a magyar iskolai végzettség, amióta az Oktatási Hivatal vezeti ezt a nyilvántartást, az aktív korú lakosság nagy részének azért nagyon pontos, megbízható adata van a nyilvántartásból. Vannak, persze akik hiányoznak.

LM: Igen, de azért a gyűjtött adatot se biztos, hogy sokkal jobb, pontosabb volt. Az adminisztratív oldal inkább a hiányok pótlására szolgál. Ha van adat, akkor az azért valószínűleg jó adat. Aztán kérdés, hogy az adatok jól találkoznak-e egymással. Egy csomó esetben maga a jogi helyzet hozza a nyilvántartási adatot. Az például, hogy kinek mi a törvényes családi állapota, azt a magyar államigazgatás tartja nyilván. Iskolai végzettségénél is, hogyha az megvan, akkor az nyilván van tartva. Adminisztratív hiba is lehet, de ez jóval-jóval kisebb arányú, mint amit egy ilyen válaszadási kérdőívénél mondanak az emberek. Főleg, amikor nem is saját magának tölti ki.

PZA: Pont az iskolai végzettség egy olyan adat szokott lenni, amikor mintákkal operálunk, hogy a KSH-adatokkal vetjük össze. Tehát ezért gondolom, hogy ez egy kulcsfontosságú adat lehet országos, regionális, bármilyen szinten. Ha nincs más hozzászólás, köszönöm szépen, hogy eljöttek/eljöttek, és akkor ez legyen felkérés a táncra, hogy egy ilyen munkacsoportot hozzunk össze! Ahogy Marcell is mondta, itt közösen kell gondolkodni az alternatívákon! Köszönjük szépen.